

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 32, BR. 3, 65–96, ZAGREB, VELJAČA 1985.

SROČNOST S KOLIČINSKIM RIJEČIMA

Stjepan Babić

Količinske riječi izriču količinu, a kad je ona veća od jedan, tada postoji određena mogućnost u izboru sročnosti. Takve su riječi:

1. složeni brojevi s jedan: *dvadeset (i) jedan, trideset (i) jedan ..., sto (i) jedan, sto dvadeset (i) jedan ...*
2. promjenljivi brojevi: *oba, dva, tri, četiri* i složeni brojevi s *dva, tri, četiri*: *dvadeset dva, dvadeset tri ...*
3. nepromjenljivi brojevi: *pet, šest, sedam, osam, devet, deset, jedanaest ..., dvadeset, dvadeset pet, dvadeset šest, trideset, trideset pet ..., sto, sto pet, dvjesto, tristo ..., desetak, dvadesetak, tridesetak ...*
4. brojne imenice na *-oje, -ero (-oro)*: *oboje, dvoje, troje, četvero, petero, šestero, sedmero, osmero, devetero ...*
5. brojne imenice na *-ica*: *obojica, dvojica, trojica, četvorica, petorica, šestorica, sedmorica, osmorica, devetorica ...*
6. količinski prilozici: *koliko, toliko, nekoliko, mnogo, malo, manje, više, najviše, dosta, bezbroj ...*
7. količinske imenice: m. r.: *čopor, dio, niz, skup ..., milijun, bilijun, trilijun ...,* ž. r.: *četa, gomila, grupa, hrpa, masa, sila, šaka, većina ..., stotina, tisuća, hiljada, milijarda*; s. r.: *jato, krdo, mnoštvo, stado ...*

1. Sročnost sa složenim brojevima s jedan

Broj *jedan* zapravo je pridjev jer se u sintagmi vlada kao i svaki drugi pridjevski atribut (*jedan čovjek, jednoga čovjeka, jedna žena, jedno dijete*), a to vrijedi i za složene brojeve koji završavaju s jedan: *dvadeset i jedan čovjek, trideset i jedna žena, sto i jedno dijete*, i u sročnosti zapravo nema izbora, sročnost je u jednini prema rodu imenice:

Dvadeset i jedan je čovjek došao.

Trideset i jedna žena je rodila.

Sto i jedno je dijete zapjevalo.

2. Sročnost s brojevima *oba, dva, tri, četiri*

I promjenljivi brojevi *oba, dva, tri, četiri* zapravo su pridjevi, ali u sintagmama s imenicama m. i s. roda uz njih dolazi imenica u NAV dvojine (gen. jd.) i kad su te sintagme subjekti ili kad se na njih odnose odnosne zamjenice, moguća je različita sročnost.

U sročnosti s brojevima *oba, dva, tri, četiri* uz imenice ž. i s. r. predikat je u mn., a atribut i predikatni pridjev slaže se s rodom imenice:

a) primjeri za ž. r.:

Dvije su godine otada prošle, a njih još eno tamo (D. Šimunović, Tudinac, 28.) – *A kad uvidje da su prošle pune tri četvrtine puta, poče nekako zagonetno* (Isto, 17.) – *Dvije tri posjetnice su podignute* (V. Car Emin, Iza plime, 376.) – *Uz cestu su dvije seljanke gonile troje goveda* (H. Kikić, Provincija u pozadini, 258.) – *Dvije bolničarke kidale su kosulju i tjerale me gore u šumu po nosila*. (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 112.) – *Obje su se smijale, pozdravile i razišle*. (Šoljan, Izdajice, 28.) – *Tri su djevojke jašile na magarčićima, a vodila ih stara seljanka*. (Nazor, Prsten.) – *Vrtirepki se najviše dopadoše dvije male zagvoške zvrke, koje su joj prišle oborenih glava i trepavica, držale se za ruke i podbadale se laktovima ...* (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 239.) – *Dvije osobe su poginule, a dvije su teško ozlijeđene u nesrećama što su se dogodile ...* (Vj. 4. 1. 74. 10.)

To vrijedi i za veće brojeve kad je u sintagmi s brojevima *dvije, tri, četiri* brojna imenica *stotina, tisuća (hiljada), milijarda*:

Tri hiljade kamila, u dugim povorkama, nose preko pustinja i oaza, ... svakog dara Božjega čovjeku Jobu u zemlji Husu. (Nazor, U magarećoj klupi.) – *I rokće dvije tisuće divljih svinja s ježevom glavom*. (I. Raos, Trilogija, 278.)

No uz takve brojeve sročnost može biti i kao uz nesklonjive brojeve.

b) primjeri za s. r.:

Upute se k visokom mostiću ... odakle su se vidjela ona dva jezerca, lijepa kao par mladih plavetnih očiju. (D. Šimunović, Porodica Vinčić, 417.) – *Čemu su me dva koljena prihvatila ...* (Biblija, 588.) – *Među ona tri prsta smjestila se dva sela*. (D. Šimunović, Tudinac, 22.) – *... nova brijachnica vrlo privlačne unutrašnjosti, u kojoj su dva velika brijachka ogledala optimistički vedro gledala na mušterije i uslužno im nudila sliku njihove neizrecivo drage i zanimljive osobe*. (Marinković, Ruke, 42.)

Ako uz te brojeve dolazi imenica m. r., postoji određena mogućnost izbora: predikat je u mn., atribut u s. r., a predikatni pridjev i dalja sročnost može biti u s. r. ili u m. r., sve u mn.:

a) primjeri za sročnost u s. r.:

a1) u bližoj sročnosti:

Ona dva stola su vam preplaćena (V. Car Emin.) – *Ona dva suha zimogrožljiva starčica upravo do smiješnosti zablenu u djevojku* (V. Car Emin.) – *... kad su unišla ova*

tri starca. (Đalski, Pod starim krovovima, 6.) – ... i tako su se razbila tri braka i propale dvije banke ... (Krlježa, Povratak F. L., 1181.) – *Dva mjeseca minula su od Filipova povratka ...* (Isto, 0560.) – *Tri debela konopa vise odozgo.* (Nazor, Anđeo u zvoniku.) – *Prema njemu, na drugoj prečki, radila su tri čovjeka.* (Nazor, Požar.) – *Potrкну na strminu gdje su tri orijaša orala* (Nazor, Veli Jože, 64.) – ... kao da su se dotakla dva električna pola nabijena strujom ... (Marinković, Ruke, 141.) – ... dok su druga dva starija prosijeda čovjeka za njihovim stolom vodila živ razgovor. (Isto, 179.) – ... u ugodnom malom zelenom šatoru, gdje su bila dva uska poljska kreveta ... (Šoljan, Izdajice, 26.) – ... ja sam se grčevito trgnuo ... kao da su me zgrabila dva teška zagušljiva vijenca ... (Isto, 33.)

a2) u daljoj sročnosti:

Nasred dvorišta stajala su četiri stražara, koja su pazila na to da zatvorenici ne razgovaraju ... (Koestler-Bujas, Pomračenje u podne, 91.) – *Dva stražara, koja su bila na redovnoj dužnosti u dvorištu, stajala su u blizini kamiona pa su mogla vidjeti otvorena vrata.* (Studio, 1. 12. 73.70.) – *Povike „Halt” slijedila su tri pucnja koja su pomakla iz ležišta crepove ...* (Isto, 72.)

b) primjeri za sročnost u m. r.

b1) u bližoj sročnosti:

Tri su pogodili, a jedan je promašio. (Kikić, Provincija u pozadini, 142.)

b2) u bližoj i daljoj:

Osim onoga što je otvorio vrata, pred nama su bili još dva Nijemca, stojeći iza mitraljeza. Teško su disali. (Šoljan, Izdajice. 32.)

b3) u daljoj sročnosti:

Dva odgovora – dva teška kamena koji mu više nisu toliko tištali srce (Car Emin, Iza plime, IV.) – *Dva vojnika su stala pred nas i pomogli nam* (Kikić, Provincija u pozadini, 217.) – *Pred nas su dojurila njivama dva seljaka i, ne govoreći ništa, zašli među goveda* (Isto, 138.) – *Odjeknula su dva hica jedan za drugim brzo, tako brzo da se nije znalo koji je bio prvi. Kao da su se nadmetali koji će prije. Odjeknuli su otvoreno i praskavo ...* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 104.) – *U jami su tri vuka navalila na kravu ribara Lojza i pojeli je ...* (Krlježa, Povratak F. L., 0573.) – *Osjetim u rebrima kao dva gvozdena prsta koji me zalijepiše o niski smrdljivi sprat.* (Matoš, Iverje 133.) – *Četiri graditelja radila su na jedrilici gotovo cijelih dana, a katkad sve do u duboku noć. Kad bi radili noću, služili se dobro zasjenjenim svjetilkama kako ih ne bi odalo svjetlo ...* (Studio, 12. 1. 74. 71.) – *Četiri člana radnog tima dobro su znala da u jedrilici neće biti mjesta za svu četvoricu. Odlučili su stoga da će izbor obaviti tek kad jedrilica bude gotova.* (Isto.) – *Tada su na scenu stupila četiri komandos koji su pod prijetnjom da će dići avion u zraku prisilili posadu da promijeni kurs ...* (VI. 25. 7. 73. 24.)

Skupljeni primjeri pokazuju da je bliža sročnost po smislu rijetka, a tako i dalja po obliku. Što je u daljoj sročnosti običnija sročnost po smislu, proizlazi i odatle što u susjednim rečenicama subjekt može biti množinski oblik imenice ili zamjenice, a to je normalnije nego da se ponovi sintagma s brojevima, bez obzira bilo to izrečeno ili se samo podrazumijevalo. To potvrđuju i ovakvi primjeri:

Kraj našega šatora prošla su tri Nijemca između dvadeset i trideset godina, noseći prvoklasne pribore za pecanje. Uvijek sam htio imati takav pribor. Ali sada je moglo biti oko deset ili pola jedanaest, i oni sigurno neće uloviti ništa. (Šoljan, Izdajice, 28.)

Sve što je dosad rečeno za brojeve *dva, tri, četiri* vrijedi i za brojeve složene s njima: *dvadeset i dva, dvedeset i tri ...*:

33 oficira su uhapšena. (Vj. 29. 3. 74. 2.) – *Tako su se u utorak poslije podne u maloj dvorani uz kino „Zagreb” sastale trideset i tri osobe ...* (Vj. 11. 4. 84. 10.)

U primjeru *Mi smo dva beskućnika, ostarjela u skitnji. Potucamo se od krčme do krčme ... sretni što idemo ...* (Šoljan, Izdajice, 91.) oblik *ostarjela* u sročnosti je po obliku, iako bi se to moglo protumačiti i kao dalja sročnost i premda se odnosi i na govornika rečenice, ali dalje imamo *sretni*, a ne *sretna*.

Iako nema primjera za bližu sročnost po smislu kad je subjektom obuhvaćen i govornik ili sugovornik ipak se prema sročnosti sa *dvojica, trojica, dvoje, troje* može reći da je i ovdje moguća sročnost po smislu. Što se takvih primjera nije našlo, odnosno što su vjerojatno veoma rijetki, nije slučajno. To je zbog toga što ako je isti, m. spol, tada govornik kaže *nas dvojica*, a ako nije, onda *nas dvoje*.

Na temelju svega može se reći da se u kolebanju u bližoj sročnosti između sročnosti po obliku ili po smislu prednost može dati prvoj, a u daljoj prema stilskom izboru izričatelja rečenice.

3. Sročnost s nepromjenljivim brojevima

Nepromjenljivi brojevi zapravo su prilozi i u prikazu sročnosti mogu se uzeti zajedno. Njima se mogu pridružiti i akuzativi brojnih imenica *stotinu, tisuću (hiljadu), milijardu*.

4. Sročnost s brojnim imenicama *oboje, dvoje, troje ...*

Brojne imenice *oboje, dvoje, troje, četvero, petero ...* označuju bića različitog spola, dobi, roda, pasmine ili vrste. Atributna sročnost uz njih je uvijek u s. r., osim zamjeničkoga pridjeva *sav* koji može biti i u m. r.:

... i sada se svi troje motaju u glupom i bezizlaznom klupku ... (Krlježa, Povratak F. L., 1891.)

I s tim atributom običnija je sročnost u s. r.:

Uputismo se sve troje prema potoku (M. Begović.) – *... njih sve četvero, obučeni su lijepo, čisto* (M. Mažuranić.) – *Evo tu dolje su se skotrljali sve troje* (Kikić, Provincija u pozadini, 116.) – *Sve troje su stajali kao ganuti.* (Šimunović, Tuđinac, 51.) – *Dar darmar, bomba, od koje ćemo se sve troje razletjeti, svatko na svoju stranu.* (Marinković, Ruke, 63.)

Kao subjekti te imenice dolaze same ili s genitivom mn. imenica ili ličnih zamjenica. Predikat uz te imenice ili uz sintagme s njima može biti u jednini ili u množini.

a) predikat je u jednini:

Tako desetero Josipove braće siđe da nabavi žita iz Egipta. (Biblija, I, 34.) – *Ostavite oboje / pšenicu i ljulj / neka raste do žetve.* (Biblija. II. 12.) – *Laje to petero Kršine djece, petero gladnica ...* (Kikić, Provincija u pozadini, 89.) – *... laje petero njegove pupavičaste kukavčadi kao petero štenadi.* (Isto, 87.)

b) predikat je u množini:

A ono oboje zirkaju na nj. (Kaleb, Pripovijetke, 9.)

Ako je predikat u jednini, tada je predikatni pridjev u jednini s. r.:

Ne bi ga nadlajalo devetero pasa. (Nar. posl.) – *Zašto se to dvoje ljudi onako počupalo.* (Car Emin, Iza plime, 295.) – *Dvoje djece zastalo je i gledalo za njim.* (Kaleb, Pripovijetke, 64.) – *O desnom ramenu objesilo se petero njegove pupavičaste djece.* (Kikić, Provincija u pozadini, 189.) – *I troje je ptica već palo iz njega ...* (Nazor, Novele, 11.) – *Ne donosi u dom Jahve, Boga svoga, ni za kakav zavjet bludničke plaće, ni pasjeg novca, jer je oboje odvratno Jahvi, Bogu tvome.* (Biblija, I, 160.)

Ako je predikat u množini, tada je predikatni pridjev u množini m. r.:

Oboje su bili mladi, lijepi, veseli i sretni. (Marinković, Ruke, 178.) – *... oboje su /stric i kontesa/ sjedeći na krmi punoglasno hihotali ...* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 25.) – *... dvoje staraca već su postajali nestrpljivi.* (Isto, 178.) – *A to su osjećali oboje.* (Šimunović, Tuđinac, 167.) – *Oboje su se trgnuli, okrenuli prema meni ...* (Šoljan, Izdajice, 155.) – *A bijahu oboje goli – čovjek i žena ...* (Biblija, I, 2.) – *Oboje bijahu pravedni pred Bogom jer su živjeli besprijekorno ... /Zahrija i Elizabeta/* (Biblija, II, 47.) – *Oboje su živi bačeni u ognjeno jezero ... /Zvjer i lažni Prorok/* (Isto, 228.)

Ako ti subjekti obuhvaćaju govoritelja, tada predikat dolazi u 1. l. mn. (pretežnost broja i lica) i prema prethodnom pravilu predikatni pridjev dolazi samo u mn. m. r. pa izbora u sročnosti tada i nema:

A nas smo se dvoje na raskršću sreli – Ja i jesen mati. (D. Anđelinović, Jesen.) – *Uz kuhara bili smo na čistinici samo nas dvoje.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 110.) – *Bila je moja sestra, drugarica sestra, jer smo se oboje strašno bojali poginuti ...* (Isto.) – *... uskoro smo morali otići, oboje nesretni, udaljeni svađom, nesposobni da premostimo ovu iznenadnu, a tako staru hladnoću.* (Šoljan, Izdajice, 25.) – *Kad je vlak krenuo, oboje smo odahnuli.* (Isto, 79.) – *I umjesto pozdrava, nas dvoje smo zatražili oprostjenje jedno od drugog ...* (Isto, 155.)

Sintagme s *dvoje, troje ...* mogu biti naknadno dodane apozicije zamjenicama *mi, vi, npr.:*

... mi petero njegove djece, pitali smo samo čiji će biti nama najmiliji mačak ... (Nazor, Paša.) – *... ostali smo mi, nas troje ...* (Šoljan, Izdajice, 80.)

Primjeri ujedno pokazuju da lične zamjenice uz *dvoje, troje ...* dolaze u genitivu. Uz navedene primjere za 1. l. mn., evo primjera za 3. l. mn.:

Pred večer su pošli njih petero u dubravu. (D. Šimunović, Tuđinac, 49.) – *Njih dvoje nisu imali tajni jedno pred drugim.* (VI. 2. 8. 73. 17.) – *Što bi dao da sazna oko čega su se njih dvoje tako jako svađali –* (Vj. 5. 1. 74. 13.)

To pokazuje da nominativni oblici *mi, vi, oni* u tim sintagmama u književnom jeziku nisu standardni: *Ja želim da vi oboje budete sretni.* (Crnković, 328.)

Dalja je sročnost obično po smislu, i to u m. r.:

Pred zoru je oboje nestalo iz dvorane. Nitko ih nije primijetio kad su izašli. (Marinković, Ruke, 34.) – *Bili su to Grgurovi susjedi, ti svjedoci. Zapravo dvoje smiješnih staraca, koji su odmah sjeli jedno pored drugoga.* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 175.) – *To dvoje staraca ... smatraju da su od svih nas preživjeli najteže časove (jer su čuli pucanje u neposrednom susjedstvu!) i da su najzaslužniji za Marijin život.* (Isto, 176.) – *A petnaestero*

neharne braće stade piti, i što više piju, pamet im se više bistri ... (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*, 396.) – *Šestero ozlijeđenih prevezeno je u bolnicu gdje su zadržani na liječenju ...* (VI. 17. 7. 73. 13.)

Dalja sročnost može se odnositi i na imenicu u genitivu, ali tada može doći u s. r. samo ako je atributna imenica zbirna: *Razabere glasove četvoro–petoro djece koja su na nogama ...* (Kaleb, *Pripovijetke*, 77.)

Imenice sklonidbenoga tipa *žena* i *stvar* koje znače žensku osobu ne mogu doći iza brojnih imenica *dvoje*, *troje* ... kao genitivni atribut.

5. Sročnost s brojnim imenicama *obojica*, *dvojica*, *trojica* ...

Brojne imenice izvedene sufiksom *-ica* od *oboje*, *obadvoje*, *dvoje*, *troje* i ostalih na *-oro*: *obojica*, *obadvojica*, *dvojica*, *trojica*, *četvorica*, *petorica*, *šestorica*, *sedmorica* ... označuju samo muške osobe: *obojica*, *dvojica*, *trojica* ... oba, dva, tri muškarca ...

Zbog razlike između značenja i oblika postoje različite mogućnosti u sročnosti.

Atribut je uz te imenice u jd. ž. r. (sročnost po obliku), a predikat je gotovo uvijek u množini (sročnost po smislu):

A dvojica uvode nemirno konjče sa strukom dukata oko vrata. (Kikić, *Provincija u pozadini*, 43.) – *Zašto dvojica od prve grupe trče, postavljaju se raskoračke i mašu prutovima.* (Isto, 206.) – *Ipak se trojica iz prve grupe postavljaju u obliku potkovice.* (Isto.) – *U našem razredu poučavaju četvorica profesora.* (Nazor, *U magarećoj klupi.*) – *Oglasiše se ona druga dvojica gorostasa.* (Nazor, *Veli Jože*, 54.) – *Ako dvojica na ulici postignu isti broj bodova, trče opet dok jedan nadvlada.* (Šimunović, *Alkar*, 111.) – *I kad je pomislila da je obojica ljube, smutila se duša u njoj.* (Isto, 115.)

Predikatni je pridjev u mn. s. r. (sročnost po obliku) ili u mn. m. r. (sročnost po smislu):

a) po obliku:

U isti časak udarac vjetra zadrma vratima ... tako žestoko da su se obojica zgedala prestrašeno. (Šimunović, *Tudinac*, 68.) – *Četvorica su odatle učila visoke škole.* (Isto, 76.) – *Najviše se isticala njih četvorica.* (Đalski, *Pod starim krovovima*, 7.) – *Novovjeka četvorica slušala ga rado.* (Isto, 8.) – *Kad su već poginula dvojica, što nisi izabrala onoga koji nije imao alibi?* (S. Novak, *Izgubljeni zavičaj*, 170.) – *Dvojica su potrcala prema šumi ...* (Šoljan, *Izdajice*, 32.) – *... teško su ozlijeđena još četvorica mladića iz Lipika.* (VI. 14. 7. 73. 31.) – *Jedan mrtav – četvorica ozlijeđena.* (Isto.)

b) po smislu:

Njih dvojica nisu prodali više od trideset kašika. (Kikić, *Provincija u pozadini*, 107.) – *Oni su se sva trojica nasmijali grohotom.* (Isto, 200.) – *Seljak poče ... tako silno ljuljati da su njih sva trojica pružili ruke.* (Šimunović, *Tudinac*, 14.) – *Išli su i mučali obojica.* (Isto, 149.) – *... sva su trojica imali goleme sablje demeskinje ...* (Đalski, *Pod starim krovovima*, 5.) – *Sjednica se svršila, ali ova petorica nisu svršili svoje zabave.* (Isto, 8.) – *Desetorica naših umjetnika u novoj vaticanskoj galeriji dobili mjesto na kojem će biti vrlo vidljivi svijetu.* (Vj. 21. 7. 73. 8.) – *Dvojica prijatelja ... došli na Sljeme sa svojim djevojkama.* (VI. 7. 1. 74. 6.)

Ako te imenice označuju govoritelja, onda je predikatni pridjev u m. r.:

Trojica smo ili četvorica ostali sami. (Car Emin, Iza plime, 214.) – *Obnoć smo nas dvojica popili deset lončića mlijeka.* (Kikić, Provincija u pozadini, 233.) – *Ja sam se – da ne bi bilo sve to čudno i da se ne bismo obojica osjećali nelagodno ... ja sam se nasmijao ...* (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 84.) – *Ono poslijepodne, kad smo nas dvojica /Čuk i pripovjedač/ dogovorili da zajedno odemo na popravlanje kuće, Beba je došla k meni ...* (Šoljan, Izdajice, 9.) – *Bili smo obojica vrlo mladi.* (Isto, 195.) – *Dobro je što smo dvojica bili s njima.* (Tadijanović, Posljednja noć moga prijatelja, IX.)

Dalja je sročnost obično po smislu:

... ona dvojica strijelaca priključila su se začelju svoje čete motajući duhan i vrlo pažljivo zagledani u svoje smotčice ... (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 113.) – *A bilo bi na kraju krajeva pravednije da su zapele okom za onu posljednju dvojicu na začelju, koji su još uvijek motali duhan.* (Isto.) – *Sva četvorica složila su se da bi mogli prezidati tavan.* (Studio, 12. 1. 74. 71.)

Razumljivo je da će dalja sročnost biti po smislu ako je to već bliža:

Obojica su se istodobno prihvatili pionirskog posla. Počeli su sasvim ispočetka ... zaključuju obojica svjesni da to neće utjecati na njihove dobre međusobne odnose. (Vj. 4. 1. 74. 9.) – *Obojica smo bili prljavi ... i bezbrižno smo se skitali, kupajući se goli ... Jednako obučeni kartali smo se trešete, popravljali stubište u kući, slikali freske po zidovima naših soba i naveče plesali pred hotelom ...* (Šoljan, Izdajice, 12.) – *U ovom svečanom, neživom, veličanstvenom miru, nas dvojica smo bili vulgarno bestidno živi i pokretni i neosjetljivi. Osjećao sam kao da smo zagadili pejzaž.* (Isto, 109.)

Kad subjekt obuhvaća sugovoritelja, tada sročnost može biti po obliku: *Došla su vas četvorica.* (Studio, 26. 1. 74. 21.)

Primjeri ujedno pokazuju da su lične zamjenice u sintagmi s *dvojica*, *trojica* u genitivu.

Samo iznimno predikat može biti u jd. i predikatni je pridjev tada u jd. ž. r.: *Vesela petorica, s praznim rancima i s puškama na ramenu, bodro je koračala niz neki proplanak.* (Dončević, Bezimeni, 110.) Moguće je da je autor, prekinuvši neposrednu vezu predikata sa subjektom imao u nastavku u podsvijesti misao da je subjekt *vesela petorka*.

6. Sročnost s količinskim priložima i nesklonjivim brojevima

Kad uz količinske priloge *koliko*, *toliko*, *nekoliko*, *mnogo*, *malo*, *manje*, *više*, *najviše*, *dosta*, *bezbroj* ... i nepromjenljive brojeve *pet*, *šest*, *sedam*, *osam*, *devet*, *deset*, *jedanaest* ..., *dvadeset*, *dvadeset pet*, *trideset* ..., *sto*, *sto pet*, *dvjesto*, *tristo*, *desetak*, *dvadesetak*, *tridesetak* pa akuzative promjenljivih brojeva: *stotinu*, *tistuću* (*hiljadu*), *milijardu*, *milijun*, *bilijun* ... pa i *sila* u priložnom značenju '(veoma) mnogo' dolaze imenice ili zamjenice u gen. mn., uz njih kao subjekte predikat može biti u jednini ili množini:

a) predikat je u jednini:

I ta bi dreka i gužva bila još dugo potrajala da se nekoliko ljudi nečemu ne dosjeti. (Nazor, Voda.) – *Po dvije petice – odgovori nas nekoliko u isti mah.* (Kikić, Provincija u pozadini, 128.) – *... bezbroj braće ljudi gladaže.* (Korner, 68.) – *Sedam djevojčica raduje se seoskoj osami.* (I. G. Kovačić, Sedam zvonara majke Marije.) – *Sedam hiljada ovaca pase pod suncem na livadama ...* (Nazor, U magarećoj klupi.) – *... iz Nila izide*

sedam debelih i lijepih krava. (...) – Poslije njih izade drugih sedam krava. (Biblija, I, 33.) – U onoj kotlini pod Šatorom, gdje buče brdske brzice i mlije sedam mlinova ... (S. Novak, Izgubljeni zavičaj, 137.) – ... dvadeset očiju potajno prati rasplet ... (Marinković, Kiklop, 270.) – Dvadeset momaka pohrli da se trgne iz zemlje. (Nazor, Veli Jože, 64.) – Preko sto ljudi poče vući. (Isto, 65.) – Između nas leži najmanje četrsto godina ... (Krlježa, Povratak F. L., 2301.) – Ni stotinu priča o neprispodobivim djelima devendjeda Prpe ... ne vrati radost Potrki ... (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 45.) – ... Šuti sto i osamdeset zatočenih ptica. (I. Raos, Trilogija, 273.) – ... sto sedamdeset i devet sjemeništaraca skače u oblacima prašine, urliče i vrišti ... (Isto, 274.) – Stotinu i osamdeset vriskova stade se naglo prorjeđivati, a onda i posljednji utihnu, stotinu i osamdeset pri koži ošišanih tjemena ponizno pode za brončanim zvukom zvona ... (Isto, 541.) – I Monsignor je ... sjedio i govorio kao da ga hiljadu očiju gleda i hiljadu ušiju sluša. (Nazor, Vra Krste, u izdanju Priča iz 1927. bilo je: i hiljade ušiju slušaju.)

b) predikat je u množini:

Nekoliko tisuća četvornih metara utoptana zemljišta ograđuju s juga i sa zapada Gospin vrt. (I. Raos, Trilogija, 279.) – Nekoliko desetaka starijih ljudi grade za zimu bajte. (Barković, Sinovi slobode, 100.) – I sedam mršavih i ružnih krava proždru prvih sedam debelih krava. (Biblija, I, 33.) – Pet stotina jarmova volovâ oru Jobove njive ... (Nazor, U magarećoj klupi.) – Sedam bratâ što ih imah /leže sad na ratištima. (T. Ujević, Noću.)

Ako je predikat u jednini, predikatni je pridjev u s. r., ako je u množini, predikatni se pridjev slaže s rodnom imenice u genitivu:

a) predikatni je pridjev u s. r.:

Koliko je dubokih tajna pokopano u toj tako vulgarnoj riječi ... (Krlježa, Povratak F. L., 0388.) – Ej, koliko je na tom mirnom polju vranih konja igralo, koliko li sablji vitlalo, kolika se krv prolijevala ... (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 34.) – Došlo je nekoliko djece i nekoliko žena. (Nazor, Ante Pivalo.) – Nekoliko je ljudi kopalo u njivici pokraj puta i gledalo ga govoreći ... (Nazor, Čovjek koji izgubi dugme.) – Prošlo je već nekoliko dana ... (Sudeta, Mor, 42.) – I mnogo je crnih stupova bilo tu ... (Krlježa, Povratak F. L., 0668.) – U starom ogromnom razlistanom orahu bilo je mnogo cvrkuta ptičjeg. (Isto, 0028.) – Oko njega je poginulo još mnogo ljudi, kažu. (Šoljan, Izdajice, 104.) – Više je djece umrlo po snijegu, kao ptičice. (T. Ujević, Mudre i lude djevice.) – I kao što je više njih / Imalo zajedničku sobu – / Tako će i sad više njih / Noćivati u istom grobu. (Cesarić, Mrtvačnica najbjednijih.) – Ni ono pet šest daljnjih vodiča nije vidjelo kuća. (Car Emin, Iza plime, 374.) – Šest osoba teže je ozlijeđeno u teškoj prometnoj nesreći ... (VI. 17. 7. 73. 13.) – Rodilo mu se sedam sinova i tri kćeri. (Biblija, 587.) – Sad je izašlo osam devet brojeva. (Car Emin, Iza plime, 300.) – Kod geometra i u blagajni bilo je samo devet hiljada ... (Krlježa, Povratak F. L., 2225.) – ... tih devet soba bilo je meblirano u nametljivom empireu ... (Isto, 1173.) – Htio sam da im kažem ... da je deset posljednjih godina izbrisalo nešto u njima, u nama ... (Šoljan, Izdajice, 37.) – Znatno je osvježenje nastupilo kad je u krasnu borovu šumu ... stiglo sto i osamdeset punokrvnih Nijemaca, šarenih godina i šarenih odijela. (Isto, 14.) – Desetak ljudi, mladih i starih, bijaše se tu

sklonilo, zatvorilo, pritajilo, vrebajući. (Nazor, Dedek Kajbumščak, 62.) – *Dvadesetak se ljudi ... vrzalo oko daščare i čamaca ...* (Nazor, Požar.) – *Bilo je tu još tridesetak ljudi.* (Kumičić, Gospoda Sabina.) – *Sila se dječurlije i fakinâ sakupilo oko njega.* (Nazor, Ante Pivalo.) – *Sila čeljadi prolazilo velikim putem na sutrašnji sajam u grad.* (Šimunović, Đerdan, 3.)

b) predikat je u mn., a predikatni se pridjev slaže s rodnom genitivne imenice:

Na nekim mjestima ležali su stećci tako golemi da ih ni osam volova ne bi mogli krenuti. (Šimunović, Porodica Vinčić, 414.)

Predikat u množini relativno je rijedak tako da je normativna preporuka jednostavna: u kolebanju prednost ima jednina. Samo kad je predikatna imenica u množini, onda je i predikat u množini (po pravilu o pretežnosti broja) i tada se predikatni pridjev slaže u rodu s genitivnom imenicom:

Devet studenata na toj grupi bili su stipendisti industrijskih poduzeća. (Junković.) – *Najviše žena istovremeno su radnice i domaćice.* (Junković.)

Dalja je sročnost pretežno u množini:

Sedam djevojčica raduje se seoskoj osami. Znadu, nema bojazni da će netko povikati na njih ... (I. G. Kovačić, Sedam zvonara Majke Marije.) – *... iz Nila izide sedam debelih i lijepih krava. Pasle su po šašu. Poslije njih izade drugih sedam krava. Bile su vrlo ružne i koštunjave.* (Biblija, I, 33.) – *... oko stola stajalo je desetak ljudi držeći čaše sa špricerima ili kejeve koje su mazali plavom kredom.* (Šoljan, Izdajice, 37.) – *... samo pljesneš rukom, a ono se stotinu malih crnčića strči oko tebe: to ti ljube ruke, to ti zahvaljuju ...* (I. Raos, Trilogija, 303.)

Dakako, dalja sročnost dolazi i u jednini, ali rjede:

Nekoliko je ljudi kopalo u njivici i gledalo ga govoreći ... (Nazor, Čovjek koji izgubi dugme.) – *... devet se prosjačkih štapa tupilo na kamenim putovima, izlizivalo na tvrdim vratnicama, tamnjelo od sunca i nečistih ruku ...* (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 197.)

Odnosne zamjenice kao subjekti odnose se na imenicu u množini i sročnost je u množini s tom imenicom:

U dvorani se nalazilo još nekoliko ljudi u civilu, koji se uvijek motaju oko ringa ... (Šoljan, Izdajice, 45.) – *Među njima prepoznajem nekoliko sjemeništara koji su ovih dana umrli.* (I. Raos, Trilogija, 435.) – *Nekoliko šiparica ... koje su se smijale ...* (Crnković, 378.)

7. Sročnost s količinskim imenicama

Kad uz količinske imenice navedene pod br. 7 dolazi imenica u gen. mn. i ta je sintagma subjekt, predikat je obično u jednini, a rjeđe u množini:

Jato lastavica nad njom leti i prevrće. (Nazor, Štap, novela.) – *Masa se riječi miče spram Filipa ...* (Krlježa, Povratak F. L., 1818.) – *... za njim ide naoružana četa mladića ...* (Nazor, Klesar Angelo.) – *Duga siva povorka životinja i ljudi prode, nalik na večernje sablasti ...* (Nazor, Voda.) – *Čitav niz svjetala primiče se hitro prema meni.* (Nazor, Požar.) – *... nov niz svijeca blista tamo daleko ...* (Isto.) – *... čopor učenika opet me napadne istim pitanjima ...* (Tkalac, Uspomene, 126.) – *Po stazama u svetoj šutnji šeta mnoštvo golobradih svećenika i klerika ...* (I. Raos, Trilogija, 434.) – *... hrpetina dječice ima veliku čast da iz njegove ruke primi bijednu kesicu bombona.* (Vus, 16. 1. 74. 6.)

Za predikat u množini nema primjera.

Kad je predikat u jednini, predikatni se pridjev slaže s upravnom imenicom:

Pred vratima se nalazio čitav skup dječurlije. (Frangeš, 1, 105.) – *Čopor se dječaka kupio oko nekog drugog starijeg druga.* (Nazor, Voda.) – ... *jato je vrabaca pobjeglo s krova.* (Nazor, Andeo u zvoniku.) – ... *jato je galebova pred njim polijetalo.* (Nazor, Prodika na moru.) – ... *jedna grupa Nijemaca vraćala se kući ...* (Šoljan, Izdajice, 34.)

Kad je imenski dio predikata u množini, tada je spona u množini (pretežnost množine):

Dobar dio njih su viši oficiri. (VI. 20. 7. 73. 21.) – *Većina od njih postadoše kasnije moji prijatelji.* (Tkalac, Uspomene, 181.) – *Većina su književnih termina, pa i „realizam”, posuđenice s neliterarnog područja.* (S. Petrović, Kritika i djelo, 81.)

Kad je predikat u množini, predikatni se pridjev slaže s genitivnom imenicom, ali se primjera za to pravilo nije našlo.

Kad je upravna riječ u množini i predikat je u množini, a predikatni se pridjev može slagati s jednom ili s drugom imenicom:

... *milijuni cvrčaka neumorno cvrče u toplo mirisno ljetno popodne.* (I. Raos, Trilogija, 216.) – *Hiljade se cvrčaka natječu tko će bolje i skladnije ...* (Perković, Novele, 114.) – *On nije ni najmanje želio da se tuče oko neke bezvezne Švabice koja se tu povlači s nekim od naših, kao što se povlače i hiljade drugih Švabica ...* (Šoljan, Izdajice, 39.) – *Ovdje su hiljade ljudi / Poginuli* (Tadijanović, Hiljade mrtvih i ja.)

Kad je upravna riječ u subjektu broj koji se sklanja i nalazi se u nom. mn., predikat se može slagati s tom riječi kao i s ostalim riječima te kategorije, ali se može slagati kao da je broj nepromjenljiv:

I kad stotine pušaka zapraši, kô da nijedne nisi čuo. (I. Raos, Prosjaci i sinovi, 34.) – *A stotine je nevinih ljudi, i Grka i Turaka, pretvoreno u žrtve tude igre poginulo ovih dana na Cipru ...* (Vj. 1. 8. 74. 5.)

Kao što je već rečeno, izbora u sročnosti nema kad su količinske imenice same: ... *većina nije znala slikati, niti ista o slikarstvu.* (Šoljan, Izdajice, 13.)

Moglo bi biti i drugačije kad bi posrijedi bila jaka elipsa (genitivna imenica izostavljena), ali za takvu se sročnost nije našlo potvrđenih primjera. Moglo bi se reći: *većina nisu znali slikati*, misli se *ljudi*.

Dalja sročnost može biti prema upravnoj riječi i prema genitivnoj imenici:

a) prema upravnoj riječi:

... *priključili smo se glasnoj gomili ljudi koja se gurala u krugu oko bijelog pobodenog stupa.* (Šoljan, Izdajice, 95.)

b) prema genitivnoj imenici:

Sjedi masa slikara po velegradovima te razapinju svoja platna ... (Krlježa, Povratak F. L., 0633.) – *Odjednom provri roj bicikla, cilikom svojih zvonaca sjeckaju pažnju pješaka; zaokružuju ih u smionim krivuljama i time ih zbuñuju i postavljaju stav korak naprijed – korak natrag.* (Desnica, Zimsko ljetovanje, 29.) – *Između dva plesa čuli smo grupu mladića kako su drhtavo, ali s mnogo dobre volje, zapjevali.* (Šoljan, Izdajice, 19.)

U primjeru *Niz nemilih i žalosnih događaja koji su protkali taj dan, djelovali su najposlije na Paula ...* (Wallace-Crnković, 468.) i bliža je sročnost prema genitivnoj imenici jer se nalazi iza dalje sročnosti koja se slaže s genitivnom imenicom

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.564:808.62. izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 10. rujna 1984.

Congruence with Words of Quantity

A systematic survey of congruence with words of quantity in standard Croatian is given.

NAGLASAK PARTICIPA PERFEKTA U HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

Stjepan Vukušić

U članku Naglasci uporabne norme na osnovi startnog jezika¹ nije se govorilo o naglasku participa perfekta jer se u tom radu utvrđivala naglasna uporabna norma novoštokavskih ikavaca a velik dio tih govoritelja nema u svom startnom jeziku, tj. mlađem ikavskom dijalektu participa perfekta². Danas, pošto se u brojnim radovima³ zapadno novoštokavsko naglašavanje ikavaca utvrdilo kao osnovica hrvatske naglasne norme, više ne govorimo samo o uporabnoj normi novoštokavskih ikavaca nego o naglasnoj normi hrvatskoga književnog jezika. Nju uz mladi ikavski dijalekt kao jezgru uobličuju i brojni sučinitelji, npr. slavonski dijalekt, određeni ijekavski štokavski govori, pa i oni neštokavski ili miješani govori koji s obzirom na odrednice jezičnog ustrojstva imaju istosmjernan naglasni razvoj sa zapadnim dijalektom.⁴ Posebno valja istaći da pri utvrđivanju književnog naglašavanja sve veću ulogu ima i autonomna književnojezična prozodijaska svijest.

Zbog svega se toga danas već može govoriti i o onim naglasnim usustavljanjima u književnom jeziku koja su odraz neizravnog djelovanja jezičnog ustrojstva mlađeg ikavskog dijalekta na našu standardnu prozodiju. Takav je slučaj i naglasak participa perfekta. Naime, zapadni novoštokavci, koji u najvećoj mjeri oblikuju naše književno naglašavanje, particip perfekta većinom usvoje tek u književnom jeziku. A budući da je u tom obliku naglasak infinitiva, i zapadni će novoštokavci općenito usvojiti to pravilo. No naglasak je infinitiva 1. glagolske vrste u njih, pod utjecajem jezičnog ustrojstva mlađeg ikavskog dijalekta, tj. pokrate infinitivnoga -i, oblikovan na sljedeći način: teč̃ > téč̃, odatle i

¹ Jezik, XXI, Zagreb, 1974, str. 114–120.

² Tako npr. taj oblik ne poznaju novoštokavski govori Podvelebića, senjskog zaleda ni govor Imotske krajine i Bekije.

³ Stjepan Vukušić: Nacrt hrvatske naglasne norme na osnovi zapadnog dijalekta, Istarska naklada, Pula, 1984.

⁴ Vidi djelo pod brojem 3.